

วิเคราะห์คำลักษณนามในภาษาไทยถิ่นจังหวัด เชียงใหม่ ขอนแก่น สระบุรี และสุราษฎร์ธานี

การวิเคราะห์คำลักษณนามในภาษาไทยถิ่นจังหวัด เชียงใหม่ ขอนแก่น สระบุรี และสุราษฎร์ธานีครั้งนี้ ใช้วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบ หรืออรรถลักษณะโดยยึดแนวทางตาม Leech (1974) การวิเคราะห์แบบนี้มีหลักการเบื้องต้น 2 ประการ ซึ่ง เพียรศิริ วงศ์วิภาณนท์ (2525 : 35) ได้แสดงไว้ดังนี้

ประการแรก ความหมายของคำนำมาแจกแจงเป็นส่วนความหมายย่อยได้ ส่วนย่อยเหล่านี้เรียกว่า อรรถลักษณะ (semantic feature หรือ semantic component)

ประการที่สอง อรรถลักษณะแต่ละประการที่ประกอบขึ้นมา เป็นความหมายคำแต่ละคำนั้น จะไม่ใช่อรรถลักษณะที่พบในคำเพียงคำเดียว กล่าวคือ อรรถลักษณะ เป็นเครื่องช่วยให้เราเห็นความสัมพันธ์ของความหมายของคำต่าง ๆ

ในการวิเคราะห์คำลักษณนามในภาษาทั้ง 4 นั้น จากการที่คำลักษณนามปรากฏร่วมกับคำนาม เสมอ ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์หาอรรถลักษณะของคำลักษณนามแต่ละคำจากอรรถลักษณะของคำนามที่ปรากฏร่วมกับคำลักษณนามคำเดียวกัน ทั้งนี้อรรถลักษณะของคำลักษณนามที่ได้มา ก็โดยการนำคำนามดังกล่าวมาแจกแจง เป็นส่วนความหมายย่อย และอรรถลักษณะดังกล่าวก็ไม่ใช่อรรถลักษณะที่พบเป็นอรรถลักษณะของคำลักษณนาม เพียงคำเดียว อรรถลักษณะที่พบในคำลักษณนามหลาย ๆ คำ นั้นแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของความหมายของคำลักษณนามต่าง ๆ จึงเป็นอรรถลักษณะที่ใช้ในการจัดกลุ่มคำลักษณนามนั้นเอง

3.1 ประเภทของอรรถลักษณะ เมื่อวิเคราะห์หาความหมายของคำลักษณนามในแต่ละภาษา โดยดูจากอรรถลักษณะของคำนามที่ปรากฏร่วมกับคำลักษณนามนั้น ๆ แล้ว สามารถจำแนกประเภทอรรถลักษณะได้ดังนี้

3.1.1 อรรถลักษณะที่บ่งความหมายร่วม (semantic markers) คือ อรรถลักษณะที่บอกคุณสมบัติหรือลักษณะของคำลักษณนามนั้น ๆ อรรถลักษณะชนิดนี้มีลักษณะ เป็นสากลลักษณะคือ จะปรากฏ

ในหลาย ๆ ภาษาในโลก และเป็นอรรถลักษณะที่ปรากฏร่วมในคำลักษณนามหลาย ๆ คำ และเป็นอรรถลักษณะที่แสดงให้เห็นการจับกลุ่มของคำลักษณนามในคลังคำ ออกเป็นประเภทตามความหมายที่มีร่วมกัน ได้แก่ [+ ชีวิต] ปรากฏในคำ "คน" "ตัว" "องค์"

3.1.2 อรรถลักษณะที่บ่งความหมายต่าง (distinguishers) คือ อรรถลักษณะที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของคำลักษณนามที่ทำให้คำลักษณนามคำหนึ่งหรือกลุ่มหนึ่งต่างจากคำลักษณนามอีกคำหนึ่งหรืออีกกลุ่มหนึ่ง จึงมีทั้งอรรถลักษณะที่แยกคำลักษณนามคำหนึ่งออกจากอีกคำหนึ่ง หรือบ่งความหมายเฉพาะเจาะจง เช่น [+ นับถือ] แยก "คน" ออกจาก "องค์" และอรรถลักษณะที่แยกคำลักษณนามกลุ่มหนึ่งออกจากอีกกลุ่มหนึ่ง หรือแยกคำลักษณนามที่จัดไว้ในกลุ่มเดียวกัน ออกเป็นกลุ่มย่อยอีกทีหนึ่งหรือบ่งความหมายเฉพาะ เช่น [+ เปรียบชีวิต] แยกคำลักษณนามที่มีอรรถลักษณะ [- ชีวิต] ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ [+ เปรียบชีวิต] ปรากฏในคำ "ดอก" "ใบ" "เม็ด" "ลูก" และ [- เปรียบชีวิต] ปรากฏในคำ "ด้าม" "แผ่น" "ก้อน"

3.1.3 อรรถลักษณะที่บ่งการเกิดร่วมกัน (selectional restriction) คือ อรรถลักษณะที่บ่งการเกิดร่วมกันของคำลักษณนามคำหนึ่งกับคำนามคำหนึ่งโดยเฉพาะ และเข้าชื่อคำนามที่ปรากฏร่วมกับคำลักษณนามนั้น ๆ เช่น [+ [ชี]___] ปรากฏกับคำ "คน" เท่านั้น

3.2 รูปแบบของอรรถลักษณะ การวิจัยครั้งนี้มีรูปแบบอรรถลักษณะ 2 แบบคือ แบบเปรียบเทียบ และแบบบรรยาย

3.2.1 แบบเปรียบเทียบ (contrastive features) กล่าวคือ ให้อรรถลักษณะที่ประกอบความหมายของคำลักษณนาม มีคุณสมบัติเป็น 2 ค่า (binary value) คือ ค่า + และค่า - คุณสมบัติดังกล่าวใช้ประกอบหน้าอรรถลักษณะ เพื่อแสดงว่าคำลักษณนามคำนั้นมีหรือไม่มีอรรถลักษณะนั้น เช่น [+ ชีวิต] หมายถึง สิ่งมีชีวิตได้แก่ คน สัตว์ พืช ส่วน [- ชีวิต] หมายถึงสิ่งใดก็ตามที่ไม่ใช่ คน สัตว์ พืช ได้แก่ ภูมิประเทศ อาคาร ของใช้ เป็นต้น

การแสดงอรรถลักษณะแบบ เปรียบต่าง เป็นการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ลึกลับของการจับกลุ่มหรือการแยกประเภทความหมายของคำลักษณนาม กล่าวคือ อรรถลักษณะที่อยู่ในระดับสูงกว่า จะแสดงกลุ่มหรือประเภทใหญ่กว่า อรรถลักษณะที่อยู่ในระดับต่ำลงมาซึ่งจะแยกเป็นประเภทย่อยต่อได้ เช่น คำลักษณนามที่ปรากฏกับคำนามที่เป็นพืช ซึ่งมีอรรถลักษณะ [+ พืช] มีความลึกลับ

ของอรรถลักษณะดังนี้

+ พืช		
+ ทั้งต้น		- ทั้งต้น
+ เลื้อย	- เลื้อย	"ดอก"
"เถา"	"ต้น"	"ใบ"

จากระดับของอรรถลักษณะสะท้อนให้เห็นการมองพืชว่ารวมพืชทั้งต้น เข้าไว้ด้วยกัน หรือแยกพืชทั้งต้นออกจากส่วนต่าง ๆ ของพืช จากนั้นจึงรวมพืชทั้งต้นที่ต้น เลื้อย เข้าไว้ด้วยกัน หรือแยกต้นพืชที่ เลื้อยออกจากต้นพืชที่ตรง

ดังนั้นจากการที่ใช้คำลักษณะนาม สะท้อนให้เห็นว่าเราใช้อะไรเป็น เกณฑ์ในการรวมบางสิ่งไว้ด้วยกัน หรือแยกบางสิ่งออกจากกัน เมื่อผู้วิจัยต้องการแสดงการมองสิ่งต่าง ๆ ของผู้พูดภาษาทั้ง 4 จากการใช้คำลักษณะนามว่าใช้เกณฑ์หรืออรรถลักษณะใด เป็น เครื่องตัดสินในการรวมหรือแยกบางสิ่ง เข้าด้วยกันหรือออกจากกันก่อน หรือหลังก็จะแสดง เป็นอรรถลักษณะแบบ เปรียบต่างดังตัวอย่างข้างต้น

3.2.2 แบบบรรยาย (descriptive features) กล่าวคือ ให้อรรถลักษณะที่ประกอบเป็นความหมายของคำลักษณะนามมีคุณสมบัติ เป็นค่าเดียว คือค่า + เท่านั้น คุณสมบัตินี้ดังกล่าวใช้ประกอบหน้าอรรถลักษณะ เพื่อแสดงว่า คำลักษณะนามคำนั้นมีอรรถลักษณะนั้น เป็นส่วนหนึ่งของความหมาย การแสดงอรรถลักษณะแบบนี้จึงไม่ได้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์คล้อย เช่น คำลักษณะนามที่ปรากฏกับคำนามที่เป็นสิ่งมีชีวิตในภาษา สบ. มีอรรถลักษณะปรากฏดังนี้

+ ชีวีต		
+ คน	+ สัตว์	+ พืช
"คน"	"ตัว (1)"	"ต้น (1)"
"องค์ (1)"		"ดอก (1)"
		"ใบ (1)"

จากอรรถลักษณะของคำลักษณนามที่ปรากฏกับคำนามที่เป็นสิ่งมีชีวิตของผู้พูดภาษา สบ. ดังนี้ พิจารณาว่าสิ่งมีชีวิตแบ่งออกเป็น 3 ชนิด คือ คน สัตว์ และพืช หรือ แยก คน สัตว์ และ พืช ออกจากกัน ดังนั้นอรรถลักษณะ [+ คน] [+ สัตว์] และ [+ พืช] จึงปรากฏ เป็นอรรถลักษณะในระดับเดียวกัน และมีค่าเป็น + อย่างเดียว หรือเป็นอรรถลักษณะที่แสดงแบบ บรรยาย

ในการวิจัยครั้งนี้ มีรูปแบบของอรรถลักษณะทั้งแบบ เปรียบต่างและแบบบรรยาย เนื่องจากผู้วิจัยสนใจการสะท้อนให้เห็นถึงโลกทัศน์ในการมองสิ่งต่าง ๆ จากการใช้คำลักษณนาม ซึ่ง ถ้าแสดงอรรถลักษณะเพียงแบบใดแบบหนึ่งเพียงแบบเดียว จะทำให้ไม่สามารถสะท้อนให้เห็นถึง การจำแนกสิ่งต่าง ๆ ที่มองเห็นในโลกได้อย่างชัดเจน เพราะผู้พูดภาษาอาจจะไม่ได้มองแยก สิ่งต่าง ๆ ออกเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทที่มีลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ตรงข้ามกับประเภทที่ไม่มี ลักษณะนั้น เสมอไป และในเวลาเดียวกัน ก็อาจจะให้การลดหลั่นของการจำแนกประเภทก็ได้

การแสดงผลอรรถลักษณะต่าง ๆ ของคำลักษณนามในภาษาไทยถิ่น 4 ภาษา แสดงไว้ใน ตารางดังนี้

ตารางแสดงอรรถลักษณะที่ใช้ในการแบ่งกลุ่มคำลักษณะนามในภาษาไทยถิ่นจังหวัดเชียงใหม่ ขอนแก่น สระบุรี และสุราษฎร์ธานี

+ ชีวิต			- ชีวิต									
+ คน	+สัตว์	+พืช	+เปรียบชีวิต	- เปรียบชีวิต								
				+ภูมิภาค	+อาคาร	+ของใช้						
						+สิ่งฐาน			- สิ่งฐาน			
						+คม	- คม		+พาหนะ	+กลไก	+บรรจุ	
							+ยาว	+แบน	+กลม			

ศูนย์วิทยพัชกร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.3 อรรถลักษณะของคำลักษณนามใน 4 ภาษา เมื่อหาความหมายของคำลักษณนาม โดยการวิเคราะห์อรรถลักษณะซึ่งอรรถลักษณะต่าง ๆ ของคำลักษณนามก็ได้มาจากการดูอรรถลักษณะของคำนามที่ปรากฏร่วมกับคำลักษณนาม และเป็นอรรถลักษณะที่สามารถจำแนกคำลักษณนามในกลุ่มต่าง ๆ ได้ซึ่งจะทำให้แสดงการใช้คำลักษณนามอย่างเป็นระบบได้ครบทั้ง 4 ภาษาแล้ว จึงนำอรรถลักษณะต่าง ๆ ในภาษาทั้ง 4 มาเปรียบเทียบกัน ทำให้เห็นลักษณะการปรากฏของอรรถลักษณะดังนี้

3.3.1 อรรถลักษณะที่ปรากฏ 4 ภาษา มีดังนี้

1. อรรถลักษณะที่บ่งความหมายร่วม ได้แก่

1) [ชีวิต] หมายถึง สิ่งที่เกิดเจริญเติบโตได้ หรือมีการเปลี่ยนแปลงที่สังเกตได้อย่างชัดเจน ได้แก่ คน สัตว์ พืช รวมทั้งส่วนประกอบต่าง ๆ ของสิ่งเหล่านี้

2) [คน] หมายถึง สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่า คน และอวัยวะ

3) [สัตว์] หมายถึง สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่า สัตว์

4) [พืช] หมายถึง สิ่งมีชีวิตที่เรียกว่า พืช และส่วนต่าง ๆ ของพืช

5) [เปรียบเทียบชีวิต] หมายถึง การนำเอาสิ่งไม่มีชีวิตไปเปรียบกับสิ่งมีชีวิต

คำลักษณนามที่มีความหมายตามอรรถลักษณะนี้คือ [+ เปรียบชีวิต] เช่น ในภาษาเชียงใหม่ "ต้น(2)"¹ ปรากฏกับคำนาม เสาชนิดต่าง ๆ เนื่องจากผู้ออกภาษา เปรียบเทียบลักษณะของเสาว่าเหมือนกับลักษณะของต้นพืชทั่วไปที่มีลำต้นตรง จึงมีอรรถลักษณะ

[- ชีวิต
+ เปรียบชีวิต]

6) [ภูมิประเทศ] หมายถึง สิ่งไม่มีชีวิตที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ได้แก่ หิน กรวด แร่ ภูเขา แม่น้ำ เป็นต้น หรือสิ่งก่อสร้างที่ไม่มีหลังคา ได้แก่ ถนน ฝาย เขื่อน เป็นต้น

¹ตัวเลขในวงเล็บหลังคำลักษณนามแสดงว่ามีคำนามหลายประเภทปรากฏกับคำลักษณนามคำนั้น ทำให้มีคำลักษณนามที่มีรูปเดียวกันแต่ปรากฏกับคำนามต่างประเภทกัน ซึ่งในที่นี้ถือเป็นคนละคำกัน ดังนั้น ต้น(2) จึงหมายถึง "ต้น" ที่ปรากฏกับคำนามประเภทหนึ่งซึ่งต่างจากคำนามอีกประเภทหนึ่งที่ปรากฏกับ "ต้น(1)"

7) [อาคาร] หมายถึง สิ่งก่อสร้างที่มีหลังคา เช่น บ้าน กระโจม ยุง เป็นต้น
 8) [ของใช้] หมายถึง สิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ เพื่อการอุปโภค เช่น มีด
 รถยนต์ ตะกร้า เป็นต้น

9) [สัณฐาน] หมายถึง สิ่งที่มีลักษณะพิเศษ ซึ่งลักษณะพิเศษนี้ใช้ประโยชน์โดยตรง คือ ลักษณะมีคม ได้แก่ มีด เข็ม หอก เป็นต้น และสิ่งที่ไม่มีความพิเศษดังกล่าว แต่มีลักษณะทางรูปทรงเป็นลักษณะสำคัญ เช่น ยาว แบน กลม เป็นต้น

10) [คม] หมายถึง สิ่งที่มีลักษณะที่สำคัญคือ คม เช่น ฟัน มีด เข็ม หอก
 เป็นต้น

11) [ยาว] หมายถึง สิ่งที่มีลักษณะทางรูปทรงที่สำคัญคือ ยาว เช่น ฝม
 เข็มขัด ไซ่ ลวด เป็นต้น

12) [แบน] หมายถึง สิ่งที่มีลักษณะทางรูปทรงที่สำคัญคือ แบน หรือค่อนข้าง
 แบน เช่น ฆู ผ้าเช็ดตัว กระดาษต่าง ๆ กระดาน เป็นต้น

13) [กลม] หมายถึง สิ่งที่มีลักษณะทางรูปทรงที่สำคัญคือ กลม หรือ
 ค่อนข้างกลม ซึ่งมีทั้งที่มีความหนาและไม่มี ความหนา เช่น ดา ถ้วยไฟฉาย แหวน เป็นต้น

14) [พาหนะ] หมายถึง ของใช้ที่เป็น เครื่องนำพาหรือ เครื่องขับเคลื่อน เช่น
 รถยนต์ รถไฟ เลื่อน เป็นต้น

15) [กลไก] หมายถึง ของใช้ที่มี เครื่องกลไกหรือมีวงจรการใช้งานที่ซับซ้อน
 เช่น โทรทัศน์ จักร กี่ นาฬิกา เป็นต้น

16) [บรรจุ] หมายถึง ของใช้ที่ใช้บรรจุสิ่งอื่นได้ หรือมีสิ่งของบรรจุอยู่
 ภายใน เช่น ย่าม กรง หมอน เป็นต้น

2. อรรถลักษณะที่บ่งความหมายต่าง ได้แก่

- 1) [ทั้งตัว] หมายถึง ส่วนต่าง ๆ รวมกันทั้งตัว
- 2) [นับถือ] หมายถึง เป็นที่นับถือบูชาของคนทั่วไป
- 3) [ทั้งคัน] หมายถึง ส่วนต่าง ๆ รวมกันทั้งคัน
- 4) [เลื้อย] หมายถึง ขนานกับพื้นหรือไม่ตรง

- 5) [ใบ] หมายถึง ใบไม้
- 6) [ยอด] หมายถึง ยอดไม้ หรือก้านและใบที่งอกใหม่
- 7) [ก้านแข็ง] หมายถึง ก้านกลางใบแข็ง
- 8) [ดอก] หมายถึง ดอกไม้
- 9) [กลุ่ม] หมายถึง อยู่รวมกัน เป็นกลุ่ม
- 10) [ผล] หมายถึง ผลไม้
- 11) [กล้วย] หมายถึง พืชที่มีชื่อ เรียกว่า กล้วย
- 12) [ซ้อน] หมายถึง อยู่ในลักษณะซ้อนกัน และมีแกนอยู่ร่วมกันด้วย
- 13) [เมล็ด] หมายถึง เมล็ดพืช
- 14) [ลำต้น] หมายถึง ลำต้นพืช
- 15) [ปล้อง] หมายถึง ลำต้นที่มีข้อหรือปล้องแข็ง
- 16) [ใต้ดิน] หมายถึง อยู่ใต้พื้นดิน
- 17) [ราก] หมายถึง รากพืช
- 18) [เปรียบพืช] หมายถึง สิ่งที่น่ามาเปรียบ เป็นพืช
- 19) [เปรียบต้น] หมายถึง สิ่งที่น่ามาเปรียบ เป็นต้นพืช
- 20) [เปรียบใบ] หมายถึง สิ่งที่น่ามาเปรียบ เป็นใบไม้
- 21) [เปรียบดอก] หมายถึง สิ่งที่น่ามาเปรียบ เป็นดอกไม้
- 22) [เปรียบผล] หมายถึง สิ่งที่น่ามาเปรียบ เป็นผลไม้
- 23) [เปรียบเมล็ด] หมายถึง สิ่งที่น่ามาเปรียบ เป็น เมล็ดพืช
- 24) [เปรียบคน] หมายถึง สิ่งที่น่ามาเปรียบ เป็นคน
- 25) [เปรียบสัตว์] หมายถึง สิ่งที่น่ามาเปรียบ เป็นสัตว์
- 26) [แสง] หมายถึง มีแสงสว่างหรือให้แสงสว่าง
- 27) [สูง/เว้า] หมายถึง มีระดับต่างจากระดับโดยรอบ
- 28) [ขาดได้] หมายถึง นำมาขาด หรือทำให้โค้งงอได้โดยง่าย
- 29) [ไม้] หมายถึง ประกอบขึ้นด้วยไม้เพียงอย่างเดียว
- 30) [ไฟ] หมายถึง ใช้เกี่ยวข้องกับไฟ

- 31) [สูบ] หมายถึง ใช้สำหรับสูบ เข้าในร่างกาย
- 32) [จุดไฟ] หมายถึง ใช้จุดไฟ
- 33) [เขียน] หมายถึง ใช้เขียน
- 34) [กลวง] หมายถึง มีช่องว่างภายในใช้สอดใส่สิ่งอื่นได้
- 35) [เส้นใย] หมายถึง ทำจากเส้นใย โดยการนำมาถักหรือทอ
- 36) [เป็นบาน] หมายถึง เป็นบานใช้ปิด เปิด
- 37) [หลังคา] หมายถึง มีหลังคา
- 38) [ราง] หมายถึง มีราง เป็นองค์ประกอบในการ เคลื่อนที่
- 39) [สัตว์เทียม] หมายถึง มีสัตว์ เป็นองค์ประกอบในการ เคลื่อนที่
- 40) [ไฟฟ้า] หมายถึง ใช้พลังงานไฟฟ้า
- 41) [บอกเวลา] หมายถึง ใช้บอกเวลา
- 42) [สายคล้อง] หมายถึง มีสายคล้องสำหรับถือหรือหิ้ว

3.3.2 อรรถลักษณะที่ปรากฏ 3 ภาษา มีดังนี้

1. ปรากฏในภาษา ชม. สบ. และ สฎ. มีอรรถลักษณะที่บ่งความหมายต่าง ได้แก่

- 1) [หมาก] หมายถึง พืชตระกูลหมาก ได้แก่ หมาก มะพร้าว
- 2) [คอด] หมายถึง ผลไม้ที่มีลักษณะยาวมีคอดร่อง

2. ปรากฏในภาษา ชม. ขก. และ สฎ. มีอรรถลักษณะที่บ่งความหมายต่าง ได้แก่

- 1) [บก] หมายถึง ใช้ทางบก
- 2) [ใช้กับหัว] หมายถึง ใช้สวมหรือหนุนหัว

3. ปรากฏในภาษา ขก. สบ. และ สฎ. มีอรรถลักษณะที่บ่งการเกิดร่วมกัน¹ ได้แก่

[[เลื่อย]_]

3.3.3 อรรถลักษณะที่ปรากฏ 2 ภาษา มีดังนี้

1. ปรากฏในภาษา ชม. และ สบ. มีอรรถลักษณะที่บ่งความหมายต่าง ได้แก่

[หนา] หมายถึง มีความหนาเนื่องจากมีจำนวนมากและอยู่รวมกันหนาแน่น

¹ อรรถลักษณะที่อาศัยบริบทบ่งการเกิดร่วมชนิดที่บอกการเปรียบเทียบ อรรถลักษณะชนิดนี้ แสดงการปรากฏของคำลักษณะนามกับคำนามในวงเล็บ เมื่ออรรถลักษณะประเภทนี้มีค่าเป็น + แสดงการปรากฏร่วม และเมื่อมีค่าเป็น - แสดงการไม่สามารถปรากฏร่วม

2. ปรากฏในภาษา ชม. และ สฎ. มีอรรถลักษณะที่บ่งการเกิดร่วมกัน ได้แก่
[[ข้าวโพด]___] และ [[แสดมภ์]___]

3. ปรากฏในภาษา ขก. และ สบ. มีดังนี้

1) อรรถลักษณะที่บ่งความหมายต่าง ได้แก่
[ดักสัตว์] หมายถึง ใช้สำหรับดักสัตว์

2) อรรถลักษณะที่บ่งการเกิดร่วมกัน ได้แก่ [[ทริก]___] และ [[จดหมาย/
โทรเลข]___]

4. ปรากฏในภาษา ขก. และ สฎ. มีดังนี้

1) อรรถลักษณะที่บ่งความหมายต่าง ได้แก่
[สวม] หมายถึง ใช้สำหรับสวมหรือนุ่ง

2) อรรถลักษณะที่บ่งการเกิดร่วมกัน ได้แก่
[[แท]___]

5. ปรากฏในภาษา สบ. และ สฎ. มีอรรถลักษณะที่บ่งการเกิดร่วมกัน ได้แก่
[[เจดีย์]___]

3.3.4 อรรถลักษณะที่ปรากฏเฉพาะภาษาหนึ่ง ๆ

1. ปรากฏในภาษา ชม. เท่านั้น มีอรรถลักษณะที่บ่งความหมายต่าง ได้แก่

- 1) [เก็บข้าว] หมายถึง ใช้สำหรับเก็บข้าว
- 2) [เจาะ] หมายถึง ใช้ทำให้สิ่งอื่น เป็นรู และส่วนมากใช้ในแนวตั้ง
- 3) [หมุน] หมายถึง ใช้ประโยชน์โดยการหมุน
- 4) [ดวงเหล้า] หมายถึง ใช้ดวงเหล้า
- 5) [แกว่งไกว] หมายถึง ใช้ประโยชน์โดยการแกว่งไกว

และมีอรรถลักษณะที่บ่งการเกิดร่วมกัน ได้แก่ [[ซี]___] [[บายศรี]___] [[พวงมาลัย]___]

และ [[คาบ]___]

2. ปรากฏในภาษา ขก. เท่านั้น มีอรรถลักษณะที่บ่งความหมายต่าง ได้แก่

- 1) [น้ำ] หมายถึง น้ำหรือเกี่ยวข้องกับน้ำ
- 2) [อาวุธ] หมายถึง ใช้เป็นอาวุธ

และมีอรรถลักษณะที่บ่งการเกิดร่วมกัน ได้แก่ [[สร้อย] ____]

3. ปรากรกฎในภาษา สก. เท่านั้น มีอรรถลักษณะที่บ่งความหมายต่าง ได้แก่

1) [เล็ก] หมายถึง ขนาดเล็ก

2) [ใช้กับพระ] หมายถึง ใช้เฉพาะสำหรับพระสงฆ์โดยการท่ม

และมีอรรถลักษณะที่บ่งการเกิดร่วมกัน ได้แก่ [[ไม่หมอน] ____] และ

[[เข็มขัด] ____]

3.4 คำลักษณนามที่มีเสียงคล้ายคลึงกัน เนื่องจากคำลักษณนามบางคำที่ได้จากผู้ออกภาษาถิ่นต่าง ๆ มีความคล้ายคลึงกันทางเสียง จะแตกต่างกันบ้างเพียงเล็กน้อย เช่น เสียงพยัญชนะต่างกัน เสียงสระต่างกัน เสียงวรรณยุกต์ต่างกัน หรือพยางค์ในคำต่างกัน ผู้วิจัยจึงรวมคำที่ต่างกันแต่อธิบายความแตกต่างได้ด้วยเหตุผลทางสัทวิทยา และมีความหมายเหมือนกัน เข้าเป็นศัพท์เดียวกัน และแยกคำที่ต่างกันซึ่งอธิบายความแตกต่างนั้นไม่ได้ และมีความหมายต่างกันไว้เป็นคนละศัพท์ รวมทั้งแยกคำที่ต่างกันทางเสียงแต่อธิบายความแตกต่างได้ด้วยเหตุผลทางสัทวิทยา และมีความหมายต่างกันไว้เป็นคนละศัพท์เช่นกัน ส่วนหลักเกณฑ์ทางเสียงที่ใช้มีดังนี้

1. คำที่มีจำนวนพยางค์ เท่ากันจะจัด เป็นศัพท์เดียวกันถ้าต่างกันที่พยัญชนะต้น หรือสระเพียงเรื่องเดียว ส่วนวรรณยุกต์นั้นจะเหมือนหรือต่างกันก็ได้ ข้อแตกต่างทางเสียงที่จัดให้แปรกันได้ นั้น ผู้วิจัยใช้เกณฑ์ที่ วันทนีย์ พันธชาติ ได้กำหนดไว้ (ดู วันทนีย์ พันธชาติ 2526 : 53-55)

1.1 คำที่มีพยัญชนะต้นต่างกัน แต่จัด เป็นศัพท์เดียวกัน ได้แก่ "คัน~กัน"

"เครื่อง~เคือ" "เครื่อง~เคือง" "ซ่อ~จ้อ" "ท่อน~ต่อน" และ "เรือน~เลือน~เอือน"

1.2 คำที่มีสระต่างกัน แต่จัด เป็นศัพท์เดียวกัน ได้แก่ "ตัว~โต" ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยไม่จัดให้คำ "หลัง" กับ "หลอง" ซึ่งเป็นคำลักษณนามที่ปรากฏในภาษาเชียงใหม่ เป็นศัพท์เดียวกันถึงแม้เสียงสระจะอยู่ในเกณฑ์ที่จะแปรกันได้ เนื่องจากคำทั้งสอง เป็นคำที่ผู้ออกภาษาคนเดียวกัน เป็นคนใช้ และใช้กับคำนามที่ต่างกันหรือมีความหมายต่างกัน

2. คำที่มีจำนวนพยางค์ต่างกัน แต่มีพยางค์สุดท้ายเหมือนกัน จะถือว่าคำ 2 คำนี้เป็นศัพท์เดียวกัน เนื่องจากคำสองพยางค์ส่วนใหญ่จะมีพยางค์สุดท้ายของคำเป็นพยางค์หลัก

(main syllable) คือเป็นพยางค์ที่ได้รับการลงเสียงหนัก และมักจะเป็นพยางค์สื่อความหมายได้ดีที่สุดของคำ (วาริ วิสกุล 2526 : 36) คำที่จัดเป็นศัพท์เดียวกันตามเกณฑ์ดังกล่าว ได้แก่ "กระบอกลมอก" และ "ทะลายนลาย"

อนึ่งจากการจัดคำลักษณะนามที่มีเสียงคล้ายคลึงกัน และมีความหมายเหมือนกัน เป็นศัพท์เดียวกันดังกล่าว คำลักษณะนามที่จัด เป็นศัพท์เดียวกันตาม เกณฑ์ทาง เสียงแต่มีอรรถลักษณะต่างกัน เพียงอรรถลักษณะเดียว ก็ถือว่ามีความหมายต่างกัน จึงเป็นคำลักษณะนามที่ห้องรูปกัน เช่น "หน่วย(1)" "หน่วย(2)" "หน่วย(3)" "หน่วย(4)" "หน่วย(5)" และ "หน่วย(6)" ใน ภาษา ขก .

"หน่วย(1)"

+ ชีวิด
+ คน
- ทั้งตัว
+ กลม

ปรากฏกับคำนาม ตา

"หน่วย(2)"

+ ชีวิด
+ พืช
- ทั้งต้น
+ ผล
- กลุ่ม
- [พริก]

ปรากฏกับคำนาม ผลเดี่ยวของกระท้อน ขนุน ทุเรียน าลา

"หน่วย(3)"

- ชีวิด
+ เปรียบพืช
+ เปรียบผล

ปรากฏกับคำนาม กระดิ่ง กระหรวน กลอง าลา

"หน่วย (4)"

- ชีวิต
- เปรียบชีวิต
- + ภูมิประเทศ
- + กลม
- + แสง

ปรากฏกับคำนาม ดาว

"หน่วย (5)"

- ชีวิต
- เปรียบชีวิต
- + ภูมิประเทศ
- + นูน/เว้า
- น้ำ

ปรากฏกับคำนาม ภูเขา

"หน่วย (6)"

- ชีวิต
- เปรียบชีวิต
- + ของใช้
- สัตว์ฐาน
- + บรรจุ
- ไขกับหัว
- สายคล้อง
- แขน

ปรากฏกับคำนามกระชูด กระเป๋า กระป๋อง ฯลฯ

จะเห็นว่า "หน่วย (1)" และ "หน่วย (2)" ถึงแม้จะปรากฏกับคำนามที่เป็นสิ่งมีชีวิตเหมือนกัน แต่ก็ปรากฏกับคำนามต่างชนิดกันคือ "หน่วย (1)" ปรากฏกับคำนามที่เป็นอวัยวะ ส่วน "หน่วย (2)" ปรากฏกับคำนามที่เป็นส่วนของพืช จึงเป็นคำพ้องรูปกัน ทั้งนี้ "หน่วย (1)" กับ "หน่วย (2)" ก็มีความหมายต่างกัน "หน่วย (3)" "หน่วย (4)" "หน่วย (5)" และ "หน่วย (6)" เนื่องจากในขณะที่ "หน่วย (1)" กับ "หน่วย (2)" ปรากฏกับคำนามที่เป็นสิ่ง

มีชีวิตดังกล่าว "หน่วย(๓)" "หน่วย(๔)" "หน่วย(๕)" ปรากฏกับคำนามที่เป็นสิ่งไม่มีชีวิตและถึงแม้ "หน่วย(๓)" "หน่วย(๔)" "หน่วย(๕)" และ "หน่วย(๖)" จะปรากฏกับคำนามที่เป็นสิ่งไม่มีชีวิตเหมือนกัน แต่ก็ปรากฏกับคำนามที่ต่างชนิดกัน ต่างลักษณะกัน ดังอรรถลักษณะที่ให้ใน ความหมายของแต่ละคำข้างต้น คำดังกล่าวจึงเป็นคำพ้องรูปกัน

ข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ "หน่วย(๔)" และ "หน่วย(๕)" เป็นคำลักษณนามที่มีความหมายสัมพันธ์ใกล้ชิดกันมาก เพราะมีอรรถลักษณะเหมือนกันมาก ซึ่งผู้วิจัยไม่จัดเป็นคำเดียวกัน เนื่องจากมีคำลักษณนามที่ปรากฏกับคำนามที่เป็นภูมิประเทศหลายคำ และต้องใช้อรรถลักษณะ [กลม] [ขุน/เว้า] [แสง] และ [น้ำ] มาแสดงความแตกต่างในการใช้คำลักษณนามต่าง ๆ ที่ปรากฏกับคำนามที่เป็นภูมิประเทศ และเมื่อใช้อรรถลักษณะดังกล่าว จึงเป็นเหตุให้ "หน่วย" ที่ปรากฏกับคำนามที่เป็นภูมิประเทศเป็นคำพ้องรูปกัน เพราะมีอรรถลักษณะลำดับรองลงมาจาก [ภูมิประเทศ] ต่างกัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย